

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS

DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS PILIETYBĖS ĮSTATYMO NR. XI-1196
2 STRAIPSNIO PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIVP-430(2)

Nr.
Vilnius

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo statuto 138 straipsnio 3 dalimi ir atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2021 m. liepos 1 d. sprendimo Nr. SV-S-140 „Dėl įstatymų projektų išvadų“ 2 punktą, Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a:

Iš esmės pritarti Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo Nr. IX-1196 2 straipsnio pakeitimo įstatymo projekto Nr. XIVP-430(2)“ (toliau – įstatymo projektas) tikslui aiškiau nustatyti iki 1940 m. birželio 15 d. turėtos Lietuvos Respublikos pilietybės faktui nustatyti taikomą teisinį reguliavimą, tačiau, sprendžiant dėl pasirinktos teisinio reguliavimo priemonės tinkamumo, atsižvelgti į šiuos aspektus:

1. Įstatymo projektu siūloma papildyti Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymą nauja sąvoka: „**Asmuo, iki 1940 m. birželio 15 d. turėjęs Lietuvos Respublikos pilietybę**, – asmuo, bet kuriuo metu iki 1940 m. birželio 15 d. turėjęs Lietuvos Respublikos pilietybę. Ši sąvoka neapima asmenų, kurie Lietuvos Respublikos pilietybės neteko atlikus Lietuvos Respublikos įstatymais numatytas privalomas procedūras ir šių asmenų atžvilgiu priimti Lietuvos Respublikos įstatymų numatyti sprendimai dėl Lietuvos Respublikos pilietybės netekimo.“

Lietuvos Respublikos pilietybė išreiškia asmens teisinę narystę Lietuvos Respublikoje, atspindi to asmens teisinę priklausomybę pilietinei Tautai – valstybinei bendruomenei. Piliečių ir valstybės ryšys yra abipusis: pilietybė asmeniui suteikia ir garantuoja pilietines (politines) teises, nustato tam tikras jo pareigas valstybei; iš pilietybės santykių valstybei kyla tam tikros pareigos savo piliečiams (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimas).

Tarpukario ir po Antrojo pasaulinio karo Lietuvos Respublikoje istoriškai susiklosčiusios faktinės aplinkybės, nepalanki politinė situacija buvo priežastis, dėl kurios kai kurie asmenys, siekdami apsaugoti savo, šeimos saugumą, buvo priversti išvykti iš Lietuvos Respublikos. Tokiems asmenims, kurių ypatingas ryšys su Lietuva nutrūko ne dėl pačių asmenų valios, įstatymų leidėjas nustatė Lietuvos Respublikos pilietybės atkūrimo institutą, kuris reglamentuotas šiuo metu galiojančiame Pilietybės įstatyme.

Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas savo praktikoje pažymi, kad lingvistinis ir sisteminis Pilietybės įstatymo normų aiškinimas suponuoja išvadą, jog pretenduoti į Lietuvos Respublikos pilietybės atkūrimą, kartu pasiliekančią ir turimą kitos valstybės pilietybę, gali tik tie asmenys, kurie 1940 m. birželio 15 d. (t. y. iki buvusios Sovietų Sąjungos įvykdytos okupacijos) turėjo Lietuvos Respublikos pilietybę, ir tokių asmenų palikuonys. Išimties dėl dvigubą pilietybę įtvirtinančių Pilietybės įstatymo nuostatų taikymui svarbu ir tai, kad asmuo, kurio išvykimą iš Lietuvos Respublikos lėmė besiformuojančios ar jau esančios nepalankios politinės priežastys, išvykimo momentu ne tik būtų Lietuvos Respublikos pilietis, bet ir Lietuvos Respublikos pilietybės nebūtų netekęs dėl savo valingų veiksmų iki 1940 m. birželio 15 d. (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. spalio 31 d. nutarties administracinėje byloje Nr. eA-4691-756/2017 27 ir 32 punktai). Pilietybės įstatymo 9 straipsnio 1 dalies formuluotė, nustatanti Lietuvos Respublikos pilietybės atkūrimą, suponuoja ypatingo asmens ryšio su Lietuvos Respublika, kuris buvo nutrauktas dėl nuo asmens valios nepriklausiusių priežasčių, atkūrimą, o ne išdėsto sąlygas, kada Lietuvos Respublikos pilietybė, net kai asmuo pats jos atsisakė, gali būti pakartotinai suteikta. Pilietybės įstatyme įtvirtintas Lietuvos Respublikos ir jos pilietybės tęstinumo principas reiškia, kad tam, jog asmuo galėtų pretenduoti į Lietuvos Respublikos pilietybės atkūrimą, jis turi būti Lietuvos Respublikos pilietis (jo palikuonis) išvykimo iš Lietuvos Respublikos metu ir būti Lietuvos Respublikos piliečiu 1940 m. birželio 15 d.

Tiek Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo, tiek Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje pabrėžiama, kad Pilietybės įstatymo 9 straipsnio 1 dalyje nurodytų asmenų ir jų palikuonių teisė į Lietuvos Respublikos pilietybės atkūrimą siejama su šių asmenų teisiniu statusu, buvusiū pagal teisinį reguliavimą, galiojusį iki 1940 m. birželio 15 d. (Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. balandžio 9 d. sprendimo administracinėje byloje Nr. eA-3534-520/2020 47 punktas; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. vasario 9 d. nutarties civilinėje byloje Nr. e3K-3-1-969/2018 23 punktas).

1922 m. birželio 9 d. Laikinojo įstatymo apie Lietuvos pilietybę papildyme 6 paragrafu buvo nustatyta, kad „žmonės, kurie einant šio įstatymo I § ir jo pastaba, ar Lietuvos taikos sutarties su Rusija VI-jo straipsnio pirmąja dalimi, yra laikomi Lietuvos piliečiais, bet gyvena svetimos valstybės teritorijoje, jeigu svetimoje valstybėje nėra natūralizavęsi, privalo per 6 mėnesius nuo šio įstatymo paskelbimo dienos įsiregistruoti pas Lietuvos diplomatinį atstovą ar konsulą užsienyje ir, pristatę jiems savo pilietybės įrodymus, išsiimti Lietuvos pasus“. Abejotina ir nėra argumentų teigti, kad asmenys, kurie užsienyje buvo natūralizavęsi ir įstatymas jų neįpareigojo išsiimti Lietuvos Respublikos pasų, galėtų būti laikomi Lietuvos Respublikos piliečiais.

1939 m. rugpjūčio 8 d. Lietuvos pilietybės įstatymo 20 straipsnyje buvo įtvirtinti atvejai, kada Lietuvos Respublikos pilietis netekdavo Lietuvos Respublikos pilietybės; visi šie atvejai susiję su kitos valstybės pilietybės įgijimu. Tik vidaus reikalų ministro leidimu Lietuvos Respublikos pilietis, priėmęs svetimos valstybės pilietybę, galėjo pasilikti Lietuvos Respublikos pilietybę; pagal šio įstatymo 26 straipsnį, pilietybės dėl netekimo ir atėmimo klausimus sprendė Ministrų Taryba vidaus reikalų ministro pasiūlymu.

Tarpukario teisės aktuose taip pat buvo vadovaujamasi principine nuostata, kad Lietuvos Respublikos pilietis tuo pat metu negali būti ir kitos valstybės pilietis, išskyrus atskiras išimtis (1928 m. Lietuvos Valstybės Konstitucija, 1938 m. Lietuvos Konstitucija, Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarimas). Todėl įstatymo projekte siūlomos nuostatos neturėtų išplėsti tarpukario Lietuvos teisės taikymą suteikiant teisę atkurti Lietuvos Respublikos pilietybę, t. y. Lietuvos Respublikos piliečiais laikant net ir tuos asmenis, kurie pripažinti praradusiais Lietuvos Respublikos pilietybę iki 1940 m. birželio 15 d. dėl a) kitos valstybės pilietybės įgijimo ar b) ryšio su Lietuvos Respublikos gyvenimu nutrūkimo.

Taigi, įstatymo projekte siūloma nauja sąvoka galėtų būti laikoma kaip patikslinanti Lietuvos Respublikos pilietybės atkūrimo sąlygas, tačiau ji išplėstų asmenų, galinčių kreiptis dėl Lietuvos Respublikos pilietybės atkūrimo ir neatsisakyti turimos kitos valstybės pilietybės, grupę.

Taip pat įstatymo projekto lydimuosiuose dokumentuose nėra paaiškinta, ar galimas Lietuvos Respublikos pilietybės praradimas (dėl kitos valstybės pilietybės įgijimo ar ryšio su Lietuvos Respublikos gyvenimu nutrūkimo) turėtų būti siejamas su valdžios institucijų priimtais sprendimais asmens atžvilgiu ir ar tokia sąlyga neprieštarautų Pilietybės įstatyme įtvirtintam Lietuvos Respublikos pilietybės atkūrimo institutui, kurio tikslas – atkurti ypatingą asmens ryšį su Lietuva, kuris buvo nutrauktas dėl nuo asmens valios nepriklaususių priežasčių, o ne išdėstyti sąlygas, kada pilietybę, net kai asmuo jos atsisakė, gali būti pakartotinai suteikta.

2. Įstatymo projekto lydimuosiuose dokumentuose nėra paaiškinta ir įvertinta, ar įstatymo projektas neišplėstų 1922 m., 1928 m. ir 1938 m. Lietuvos Respublikos konstitucijų nuostatų dėl pilietybės, jeigu pilietybė būtų atkuriamas asmeniui (jo palikuoniui), kuris būtų įgijęs kitos valstybės pilietybę, nors pagal tuo metu galiojusią teisės aktų nuostatą asmuo negalėjo būti ir Lietuvos Respublikos, ir kitos valstybės piliečiu.

3. Pagal įstatymo projektą išskiriami asmenys, kurie Lietuvos Respublikos pilietybės neteko atlikus Lietuvos Respublikos įstatymais numatytas privalomas procedūras ir šių asmenų atžvilgiu priimti Lietuvos Respublikos įstatymų numatyti sprendimai dėl Lietuvos Respublikos pilietybės netekimo, tačiau įstatymo projekto lydimuosiuose dokumentuose nėra

paašškinta ir įvertinta, kaip įstatymų leidėjui reikėtų pasielgti dėl tų asmenų, kurių atžvilgiu nebuvo priimti sprendimai dėl Lietuvos Respublikos pilietybės netekimo vien dėl to, kad informacija apie įgytą kitos valstybės pilietybę to meto Lietuvos Respublikos institucijoms nebuvo žinoma, ar dėl kitų priežasčių, ir ar jų palikuonys galėtų pasinaudoti teise tapti Lietuvos Respublikos piliečiais, nepaisant to, kad jų protėviai galėtų būti pripažinti netekusiais Lietuvos Respublikos pilietybės.

4. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nėra tikslių duomenų, ar valstybės archyvuose yra išlikę visi duomenys apie asmenų pilietybę ar apie jos netekimą (panaikinimą) (t. y. ar buvo priimti administraciniai sprendimai dėl jų, kai kuriais atvejais išlikusios asmenų Lietuvos Respublikos pilietybės netekimo (nustojimo) bylos, valstybės institucijų susirašinėjimai iki 1940 m. birželio 15 d. pilietybės klausimais ir pan., kur asmenys, turėję Lietuvos Respublikos pilietybę tam tikru laikotarpiu, vėliau nurodomi kaip svetimšaliai ar netekę Lietuvos Respublikos pilietybės asmenys). Todėl įstatymų leidėjas turėtų įsivertinti, ar įstatymo projekto tikslas siūlomu teisiniu reguliavimu būtų pasiektas, nes šiuo teisiniu reguliavimu nenustatomas aiškus Lietuvos Respublikos pilietybės turėjimo iki 1940 m. birželio 15 d. fakto nustatymas, taip pat ar tokiu reguliavimu būtų užtikrinamas Lietuvos Respublikos ir jos pilietybės tęstinumo principas.

Ministras Pirmininkas

Vidaus reikalų ministras